

Provtagnings- och analyskostnader

RättsPM 2016:7
Utvecklingscentrum Malmö
December 2016

Innehållsförteckning

1	Rekommendationer.....	3
2	Återbetalningsskyldigheten	4
3	Vilka kostnader kan bli aktuella?	5
3.1	Provtagningskostnader.....	5
3.2	Analyskostnader.....	5
4	Undantagsfallet jämkning.....	7
5	Historik	8

1 Rekommendationer

Vid hantering av återbetalningsskyldighet av rättegångskostnader i form av provtagningskostnader och analyskostnader bör åklagare iaktta följande.

Strafföreläggande

Vid utfärdande tas följande kostnader med som särskild rättsverkan:

- Det belopp Polismyndigheten fått betala till sjukvården för provtagning.
- Det belopp Rättsmedicinalverket anmärkt som kostnad för analysen.

Finns andra kostnader angivna bör åtal väckas.

Åtal

I stämningsansökan anges som en upplysning de kostnader som framgår av förundersökningsprotokollet. Ingen kostnad justeras eller tas bort.

Jämkning

Åklagaren bör inte jämka återbetalningsskyldigheten. Om det kan finnas skäl för jämkning bör åtal väckas.

2 Återbetalningsskyldigheten

Den tilltalade ska, om han eller hon döms, ersätta staten för kostnaden för blodprovstagning, blodundersökning, urinprovstagning och urinundersökning som avser honom eller henne och som har gjorts för utredning av brottet.¹

Vid utredningar kan analyser komma att göras som inte omfattar just det preparat som sedan lagföringen omfattar. Trots detta bör den misstänkte ersätta hela analyskostnaden vid ringa narkotikabrott och drograttfyllerier mot bakgrund av den utredningsmetodik som är nödvändig att använda i denna ärendetyp. Att godta en uppgift från en misstänkt om att denne endast brukat ett preparat och sedan inrikta analysen på endast detta preparat är inte hållbart. Vid misstanke om brott bör samtliga relevanta analyser genomföras och kostnaden för dessa belasta den misstänkte.

Återbetalningsskyldigheten är inte kopplad till inkomstens storlek. Analys- och provtagningskostnader är ofta de enda kostnader som uppstår i dessa ärenden och den misstänkte bör alltid stå för dessa.²

Om det belopp som den tilltalade totalt skulle vara skyldig att ersätta av rättegångskostnaderna understiger 250 kronor ska han eller hon inte vara ersättningsskyldig.³

Det finns en möjlighet att sätta ned eller efterge det belopp som den tilltalade ska återbetala. Denna möjlighet bör användas restriktivt, se vidare 4 "Undantagsfallet jämkning".

För de fall kostnader uppkommit i annat land för provtagning där men brottet sedan lagförs i Sverige kan inte någon återbetalningsskyldighet till det andra landet komma ifråga.⁴ Det samma torde gälla för analyskostnader oavsett om det avser blod eller urin.

Pengarna som flyter in genom betalning av strafförelägganden omfattande dessa kostnader hanteras som bötesmedel och tillfaller statskassan.

Rättshjälpsmyndigheten hanterar de återbetalda medlen vad avser domar. Även dessa medel flyter in i statskassan.

¹ 31 kap. 1 § 1 st. rättegångsbalken

² Prop. 1996/97:9 s. 164f

³ 6 § förordning (1997:406) om offentliga försvarare m.m.

⁴ RH 1994:132

3 Vilka kostnader kan bli aktuella?

3.1 Provtagningskostnader

När Polismyndigheten får betala en avgift till sjukvården för blodprovstagning uppstår en kostnad som den misstänkte kan bli återbetalningsskyldig för. Grunden för denna kostnad är klar och kan därför läggas till grund för exempelvis en särskild rättsverkan i ett strafföreläggande.

I vissa fall anger Polismyndigheten en schablonsumma som ska avse de kostnader som uppstått hos polisen i samband med blodprovstagning eller urinprovstagning. Vilka kostnader som avses, är oftast oklart. Åtal bör väckas i dessa fall så att återbetalningsskyldigheten får prövas av domstol.

Enligt Polismyndigheten finns stora regionala skillnader i handläggningen av ersättningsanspråk för provtagning. I vissa regioner redovisas kostnaderna, i andra inte.⁵

3.2 Analyskostnader⁶

Kostnaden för Rättsmedicinalverkets analys tas med i strafförelägganden och stämningsansökningar, om den finns angiven i analysrapporten, eftersom denna kostnad tydligt är kopplad till arbetet med analysen oavsett hur detta faktiskt finansieras.

Rättsmedicinalverkets (RMV) finansiering gör att RMV hanterar analyskostnader olika beroende på ärendetyp.

Analysärenden som avser rattfylleri, oavsett om det rör sig om droger eller alkohol, är anslagsfinansierade. Polismyndigheten faktureras alltså inte för analyser avseende dessa ärendetyper. För analyser angående rattfylleri som avser alkohol anger RMV en schablonkostnad om 280 kronor. När det gäller drograttfylleri anges inte någon analyskostnad.

Analyser som rör ringa narkotikabrott, eget bruk, och andra brott t ex dopningsbrott och våldsbrott är uppdragsfinansierade. I dessa ärenden anges därför den faktiska kostnaden i analysbeskeden och denna kostnad faktureras Polismyndigheten.

⁵ E-post från Polismyndighetens Utvecklingscentrum Mitt daterat 151013

⁶ E-post från RMV daterade 160331 och 160822

Kostnader som anges på RMV:s analysrapporter

	Ringa narkotikabrott	Drog rattfylleri	Alkohol rattfylleri	Övriga brott
Vilken kostnad anges på analysrapporten?	Faktisk kostnad	Ingen kostnad	Schablonkostnad om 280 kr	Faktisk kostnad
Faktureras Polismyndigheten kostnaden?	Ja	Nej	Nej	Ja

Polismyndighetens begäran till RMV styr i stor utsträckning hur kostnaderna hanteras. Om Polismyndigheten anger att ärendet avser ett ringa narkotikabrott anges kostnaderna i analysbeskedet. Anges att ärendet avser ett drog-rattfylleri anges inte någon kostnad i analysbeskedet.

Det kan nämnas att under 2014 analyserades 30 609 urinprov för att styrka ringa narkotikabrott, eget bruk. En sådan analys kan som minst kosta 315 kronor och som mest 2 000 - 3 000 kronor. Snittkostnaden är 875 kronor. Kostnaden för ett ärende avseende övriga brott som t.ex. dopningsbrott eller en analys i samband med ett grovt våldsbrott kan bli betydligt högre. Spannet för denna typ av ärenden ligger mellan 430 kronor och 6 000 - 7 000 kronor.

Rättsmedicinalverket tar också ut en särskild avgift för förtursärenden. Ungdomar under 18 år räknas in bland dessa förtursärenden. Kostnaden som drabbar en ungdom blir alltså högre än för motsvarande analys för en vuxen.

4 Undantagsfallet jämkning

Det finns en möjlighet att jämka totala beloppet av alla rättegångskostnader som ska återbetalas om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden.⁷ Då det inte finns någon praxis som tydligt visar hur denna jämkning ska göras är det inte lämpligt att åklagaren själv jämkar återbetalningsskyldigheten. I de fall åklagaren överväger jämkning bör istället åtal väckas.

Jämkningsmöjligheten fick denna utformning då 1972 års rättshjälpslag infördes och har sedan inte förändrats. Departementschefen uttalade att domstolarna skulle ha möjlighet att anlägga kriminalpolitiska hänsyn så att återbetalningsskyldigheten ses som ett led i samhällets reaktionssystem. Betalningsskyldigheten och påföljden ska tillsammans utgöra en lämplig reaktion på brottet.⁸ Senare förarbetsuttalanden tyder dock på en mer restriktiv tillämpning av jämkningsmöjligheten.⁹

Det finns få avgöranden som behandlar frågan om ersättningsskyldighet och eventuell jämkning för denna typ av kostnader. I ett avgörande där den tilltalade ådömts ungdomsvård med ungdomskontrakt innefattande insatser under sex månader för ringa narkotikabrott ogillade tingsrätten åklagarens yrkande om återbetalningsskyldighet avseende provtagnings- och analyskostnader om 1 865 kronor. Åklagaren klagade på detta beslut. Hovrätten fann att den tilltalade ådömts en ingripande påföljd och fastställde tingsrättens domslut avseende provtagnings- och analyskostnaderna som alltså fick stanna på staten.¹⁰

Ett avgörande finns också från Göta hovrätt. Hovrätten ogillade ett åtal för försök till mord och den åtalade dömdes endast för ringa narkotikabrott. Påföljden bestämdes till 30 db à 50 kronor. Den analyskostnad som han ådömts i tingsrätten om 6 535 kronor jämkades ner till 1 000 kronor. Hovrätten uttalade att påföljden och återbetalningsskyldigheten tillsammans skulle utgöra en lämplig reaktion på brottet samt hänvisade till ovannämnda förarbetsuttalanden.¹¹

Skulle åklagaren trots allt välja att själv jämka återbetalningsskyldigheten i ett strafföreläggande ska detta dokumenteras i Cåbra. Denna dokumentation kan lämpligen göras genom ett fritexttillägg då den särskilda rättsverkan skrivs in i strafföreläggandet.

⁷ 31 kap 1 § 4 st. rättegångsbalken

⁸ Prop. 1972:4 s. 267f och Ekelöf, Rättegång III, 7 u, s 289f

⁹ Prop. 1996/97:9 s 165

¹⁰ Svea hovrätts beslut 2013-03-27, Ö 1321-13

¹¹ Göta hovrätts dom 2016-06-28, B 1317-16

5 Historik

När det blev möjligt att analysera blodprov uppstod ett behov av att reglera provtagningen och även kostnaderna för denna. Genom lagen om blodundersökning i brottmål (1934 nr 194) fick vissa befattningshavare rätt att besluta om blodprovstagning. I lagen reglerades också att om åtal väckts så skulle domstolen i det slutliga utslaget pröva om den tilltalade skulle ersätta kostnaden för blodprovstagning och analysen av detta prov.

Den nya rättegångsbalken och lag (1946:864) om återgäldande av kostnad för blodundersökning i brottmål ersatte 1934 års lag. 1946 års lag stadgade att rättegångsbalkens regler om återbetalningsskyldighet skulle gälla även för blodprovstagning och -undersökning. Denna särreglering behövdes eftersom rättegångsbalkens regler slog fast att kostnader för bevisning som beslutats av rätten skulle återbetalas men blodprov togs regelmässigt utan rättsens hörande och därmed kunde inte kostnaderna återkrävas. I propositionen till 1946 års lag uttalas att det inte fanns någon anledning att efterge statens rätt till ersättning som fanns enligt 1934 års lag.¹²

I samband med rättshjälpsreformen i slutet av 1990-talet genomfördes stora förändringar vad beträffar kostnadsansvar för olika former av rättshjälp. I samband med detta upphävdes 1946 års lag och reglerna i denna fördes in i RB 31:1. Någon ändring i sak var inte avsedd. Departementschefen uttalade att blodprovskostnader ofta var de enda kostnader som uppstod i ärenden om rattonykterhet. Dessa kostnader bör den dömda eller strafförelagda alltid stå för oberoende av dennes ekonomiska förhållanden. I samband med ändringarna togs begränsningen av återbetalningsskyldighetens storlek beträffande blodprov bort så att denna frikopplades från rättshjälpsavgiftens storlek.¹³

Först 2010 utvidgades möjligheten att återkräva kostnader till att omfatta även kostnaderna för urinprovstagning och -analys. Som argument för denna utvidgning anfördes att någon skillnad inte borde göras mellan blodprov och urinprov men också att det var motiverat med en återbetalningsskyldighet av statsfinansiella skäl.¹⁴

¹² Prop. 1946 nr 329 s. 38f

¹³ Prop. 1996/97:9 s. 164f

¹⁴ Prop. 2009/10:182 s. 31ff